

שלחו להדפסה

גודל פונט

מוסף כלכליסט | מוסף ינואר 2012 | 12.1.12

בארץ

ל.ה.ב כפול

לאוניברסיטת תל אביב יש בעיה: המכללות הפרטיות מפתות את המרצים המבוקשים שלה בשכר גבוה - אבל היא עצמה לא יכולה להגדיל את שכרם, כיוון שהיא מוסד ציבורי. הפתרון היצירתי: המרצים מקבלים תשלום אחד מהאוניברסיטה, ותשלום אחד מעמותה שהיא מפעילה

שי אספריל

09:59, 12.01.12

3 תגובות

בארצות הברית, גם באוניברסיטאות הציבוריות, מבינים שמרצה למינהל עסקים, כלכלה או משפטים צריך להרוויח יותר ממרצה להיסטוריה", אומר פרופסור מוערך באוניברסיטת תל אביב. "כבר 11 שנה שאני חבר סגל פה, יש לי רשימת פרסומים מכובדת ועשיתי דוקטורט אצל מנחה בעל שם בהרווארד. יכולתי ללמד שם תמורת לפחות 250 אלף דולר בשנה, כי זה מה שחבר סגל באחת הדיסציפלינות האלה מרוויח שם בממוצע. והנה התלוש שלי פה: 13,800 שקל נטו, אחרי תוספות בגין פעילויות מנהלתיות".

אפשר להתייחס לדברים האלה בציניות, אבל אין ספק שהם מתארים בעיה שמטרידה את האוניברסיטאות בישראל: נטישת חוקרים אל מוסדות אקדמיים פרטיים, שמשלמים להם יותר. הבעיה חמורה במיוחד כשמדובר במרצים בתחומי העסקים והכלכלה, שהמכללות הפרטיות מחזרות אחריהם במרץ ומנסות לפתות אותם במשכורות עתק.

בשנים האחרונות, כדי להתמודד עם האתגר הזה, האוניברסיטאות בישראל השיקו תוכניות לימודים פרטיות שגובות מהסטודנטים שכר לימוד ממוצע של 50 אלף שקל בשנה. באוניברסיטת תל אביב, למשל, פועלות 19 תוכניות כאלה שמכניסות לאוניברסיטה כ-50 מיליון שקל בשנה. מהסכומים העצומים שהן גורפות מהתוכניות הפרטיות, האוניברסיטאות מבקשות להעביר נתח למרצים המבוקשים.

הפקולטה לניהול בתל אביב, השבוע. באוניברסיטה טוענים: "ההכנסות מהתוכניות צילום: אוראל הפרטיות תומכות בקיום הלימודים הרגילים" כהן

אבל כאן הן נתקלות בבעיה: בישראל האוניברסיטאות הן גופים ציבוריים, וכפופות לשכר שסוכם בין נציגיהן לבין משרד האוצר ולביקורת של הממונה על השכר באוצר. כיוון שמדובר בגופים ציבוריים, הממונה על השכר לא יוכל לאשר משכורות שונות למרצים על בסיס הפקולטה שבה הם מרצים. התוצאה היא ששכרם של מרצים בפקולטה לניהול צמוד, בעצם, לשכרם של המרצים להיסטוריה ולארכיאולוגיה, הגם שהמרצים לניהול מבוקשים הרבה יותר.

כדי לעקוף את המכשול ולתגמל את המרצים באופן דיפרנציאלי, דרוש צינור - ותחקיר "מוסף כלכליסט", שהתמקד באוניברסיטת תל אביב, מגלה כי לצינור העברת הכספים של האוניברסיטה הגדולה בישראל קוראים עמותת ל.ה.ב. העמותה הזאת, היושבת בתוך האוניברסיטה, היא המשלמת את שכרם של המרצים בתוכניות הפרטיות. כך, המרצים מקבלים שני תשלומים: אחד מהאוניברסיטה שעובר תחת עינוי הבחנות של הממונה על השכר, ועוד אחד שניתן מחברה בבעלות האוניברסיטה, אבל מוצג כסיפור נפרד לחלוטין.

האוניברסיטה קובעת את הסכום, ל.ה.ב מעבירה אותו

קצת רקע: עמותת ל.ה.ב הוקמה ב-1968 כדי להעביר השתלמויות למנהלים, אבל ב-1992 הוקמה תחתיה החברה-בת ל.ה.ב בע"מ שינקה את פעילותה. כיום מעבירה ל.ה.ב בע"מ השתלמויות למנהלים ולחברות עסקיות, ורווחיה מופנים לתמיכה בפקולטה לניהול על שם ליאון רקנאטי. מנכ"ל ל.ה.ב בשש השנים האחרונות, אודי אהרוני (מי שנחשב למקורבו של דקאן רקנאטי אשר טישלר, המכהן כחבר עמותת ל.ה.ב ולפי רשם החברות מכהן גם כחבר דירקטוריון ל.ה.ב בע"מ) טוען כי התמיכה מתבטאת בשיפוצים ובהחזרת מרצים מחו"ל, אף שעד כה לא הוחזר ולו מרצה אחד.

במקביל לפעילותה של ל.ה.ב בע"מ המשיכה לפעול גם עמותת ל.ה.ב, אך כעת באזור אחר לגמרי: בשנים האחרונות היא הפכה לצינור העברת הכספים של האוניברסיטה בכל הקשור לתוכניות הפרטיות, לרבות העברת שכר למרצים המלמדים בתוכניות הללו. גם את פעילות עמותת ל.ה.ב מנהל אהרוני, ושני הגופים - החברה והעמותה - משולבים אלה באלה ויוצרים ישות משפטית היברידית. ל.ה.ב מעסיקה 30 עובדים ופועלת מקומת הקרקע של בניין רקנאטי.

שיטת העברת הכספים שנהוגה בין ל.ה.ב לבין האוניברסיטה פשוטה למדי: האוניברסיטה עצמה, כגוף המרכזי, גוזרת תקורה של 20% מכלל שכר הלימוד של כל פקולטה. מתוך ה-80% הנותרים של כל פקולטה, האוניברסיטה מעבירה ל.ה.ב סכום שמוקדש למימון התוכניות הפרטיות. הפקולטות עצמן אינן מטפלות במימון התוכניות הללו, ומפעילות רק את הצד האקדמי שלהן. על הצד העסקי שולטת ל.ה.ב לבדה, והיא זו שגם משלמת למרצים: מרצה המלמד בתוכניות הפרטיות מקבל מל.ה.ב תשלום נפרד, נוסף על תלוש השכר שהוא מקבל מאוניברסיטת תל אביב. בדרך זו שכר המרצים אינו חשוף לביקורת של משרד האוצר, ונוצרת חומה אטומה בין הפעילות הציבורית לבין הפעילות הפרטית, אף שמדובר כמובן באותו המוסד.

כיוון שמדובר בהכנסה צדדית לא מבוטלת, מרצים רבים רוצים להשתלב באחת התוכניות הפרטיות - בין אם מדובר במרצים לפילוסופיה המבקשים להרצות בתוכנית האקדמית "פילוסופיה ותרבות דיגיטלית", בין אם במשפטים שמוצאים נחמה כלכלית בהוראה בתוכניות הפרטיות, ובין אם אלה חוקרי מימון המתאווים להרצות בתוכנית לניהול קלוג-רקנאטי, שנערכת בשיתוף אוניברסיטת נורת'ווסטרן האמריקאית.

התשלום למרצים בכל תוכנית נקבע בהתאם לשכר הלימוד שמשלמים הסטודנטים בתוכנית הזאת. על התעריפים מחליטה הנהלת האוניברסיטה (למעט במקרה של הפקולטה לניהול, אשר קובעת בעצמה את תעריפי המרצים בתוכניות הפרטיות ומעבירה אותם לאישור הנהלת האוניברסיטה), אך הזרוע המבצעת החולשת על העברת הכספים היא, כאמור, ל.ה.ב. במילים אחרות, אוניברסיטת תל אביב היא הרושמת את ההכנסות ומחליטה על תעריפי המרצים, אך מי שבעצם מבצע את העברת הכספים הוא עמותת נפרדת.

בכמה כסף מדובר? בתוכניות המנהלים בפקולטה למדעי החברה, דוגמת מדיניות ציבורית למנהלים, השכר הוא כ-1,200 שקל לשתי שעות הוראה (שעה וחצי בפועל). בתוכניות הפרטיות במשפטים (משפט מסחרי ומשפט ציבורי) התעריף לשתי שעות הוראה עומד על כ-2,000 שקל. סכום זהה מקבלים המרצים בתוכנית המנהלים הפרטית ברקנאטי, בעוד שבתוכנית קלוג־רקנאטי, ששכר הלימוד השנתי בה עומד על יותר מ-100 אלף שקל, יקבל מרצה כ-5,000 שקל עבור שיעור אחד - הרבה יותר מהסכום שמקבלים רוב המרצים במכללות הפרטיות המפנקות ביותר.

"הייתי עובד אוניברסיטה, מה שנחשב סגל זוטר. קיבלתי שכר לפי אחוזי המשרה שלי, שכללה שש שעות הוראה שבועיות, ואת ההשלמה קיבלתי מל.ה.ב.", אומר מרצה שלימד באחת התוכניות הפרטיות בפקולטה לניהול. "שכר הבסיס מהאוניברסיטה עמד על אלפי שקלים ספורים בחודש, אבל כל כמה חודשים קיבלתי מל.ה.ב. השלמות שעמדו על עשרות אלפי שקלים".

הדקאן טישלר מפריט את האקדמיה

האוניברסיטה אוהבת את התוכניות הפרטיות, גם משום שהן מקטינות את מצוקת הפקולטות וגם משום שהיא גוזרת 20% מכלל שכר הלימוד. ככל שהפקולטה יותר "פרטית", האוניברסיטה אוהבת אותה יותר. לכן אפשר לומר שבאוניברסיטה אוהבים את פועלו של דקאן הפקולטה לניהול אשר טישלר, שהפך את הפקולטה לספקית נזילות עבור האוניברסיטה.

טישלר, המלמד בעצמו הן בתוכנית קלוג־רקנאטי והן בתוכנית למנהלים, נכנס לתפקידו לפני ארבע שנים, וניתח במהירות את התחרות מול המוסדות האקדמיים הפרטיים. הפתרון שלו היה מהלך יעיל להפרטת הפקולטה. כיום לומדים בתוכניות הפרטיות של הפקולטה 600 סטודנטים לתואר שני - יותר מ-25% מכלל הסטודנטים לתואר שני בפקולטה.

אשר טישלר, דקאן רקנאטי. הופך את הפקולטה לגוף עסקי, כולל מחלקות שיווק ויחסי ציבור
צילום: עמית שעל

הפקולטה גובה מכל סטודנט שלומד בפעילות הזאת כ-60 אלף שקל לשנה בממוצע, כמעט פי שישה משכר הלימוד האוניברסיטאי לתואר שני. ההכנסות מהפעילות הפרטית של רקנאטי עומדות על כ-30 מיליון שקל בשנה, פי שניים מאשר שכר הלימוד של 1,600 הסטודנטים הלומדים לתואר שני בתוכניות הציבוריות. נוסף על כך, טישלר החל לפעול כגוף עסקי גם סביב התוכניות עצמן. למשל, כיום מחזיקה הפקולטה אנשי שיווק, האחראים גם על פרסומי הענק בעיתונות הכלכלית, וכן משרד יחסי ציבור.

למגמה הזו ישנם מתנגדים רבים באוניברסיטה. אלו גורסים כי טישלר יוצר שני מעמדות של סטודנטים, ומבקש בעצם להגדיל ככל שאפשר את הפעילות הפרטית על חשבון זו הציבורית. מנגד, התומכים בהליך טוענים שזהו צעד בלתי נמנע, בהתחשב

בתחרות הגוברת מצד מכללות פרטיות. יתרה מכך: הם גורסים כי קיומן של התוכניות הפרטיות תומך בתוכניות הציבוריות, כיוון שהרווחים מהפעילות הפרטית מופנים להשאר מרצים שילמדו גם בתוכניות הציבוריות.

אלא שגם התומכים מודים כי לעתים ישנו חשש שהפעילות הפרטית תפגע בפעילות הציבורית. בשנה וחצי האחרונה בדק מבקר המדינה את רקנאטי נוכח חשש שמרצים בפקולטה, האמורים ללמד חמש שעות בסמסטר בתוכניות הציבוריות, לימדו כחלק מהמסכה שלהם בתוכניות הפרטיות - עוד עדות לדרך שבה ערבוב אופרציות עשוי, באופן לא מפתיע, לעזור דווקא לאלה שידם משגת לשלם יותר. המסקנות טרם הוגשו, אך גם בפקולטה מודים כי יכול להיות שנעשו שגיאות. בכל מקרה, טוענים שם, לא זלג כסף מהתוכנית הציבורית אל הפרטית; אם ישנה זליגה, היא מגיעה מהכיוון ההפוך, ובמסגרתה הכסף הרב מהתוכניות הפרטיות מסייע בתמיכה בתוכניות הציבוריות בהיקף של מיליוני שקלים מדי שנה.

הסדין האדום: המרכז הבינתחומי

טישילר נחשב דמות בכירה באוניברסיטה, ואף היה אחד הכוחות המרכזיים שדחפו להדחת נשיאה הקודם, צבי גליל. הוא מרכז סביבו הרבה ביקורת בפקולטה עצמה, שאותה הוא מנהל ביד רמה בארבע השנים האחרונות: נטען כנגדו כי הוא אדם כוחני וריכוזי, וכי הוא משנה את פניה של הפקולטה משלוחה אקדמית מחקרית לסוג של ארגון עסקי, הרואה בסטודנטים לקוחות ומעדיף מרצים החביבים עליהם על חשבון רמת המחקר.

כוחו של טישילר במסדרונות האוניברסיטה משרת את מטרותיו. לפני כחודש הודיע טישילר לחברי הסגל שלו שהאוניברסיטה הסכימה להעניק לפקולטה לניהול 4 מיליון שקל, תשלום ראשון מסכום כולל של 12 מיליון שקל. הסכום הזה הועבר לפקולטה לניהול בלבד, לאחר אישור של הוועד המנהל, ומבלי ששום פקולטה אחרת קיבלה תשלום מקביל. לאלה שתמהו על העברת הסכום החרגי הסביר טישילר כי מדובר בסך הכל בתיקון עוול: לדבריו הוא ביצע עבודת מחקר, מצא שהאוניברסיטה קיצצה במשך שנים את תקציב הפקולטה, והעמיד את הוועד המנהל על טעותו.

הפקולטה לניהול במרכז הבינתחומי. מרצה בפקולטה: "זה כבר כמעט חולני, כמה צילום: עמית שמדברים עליהם בישיבות" שעל

מנגד, חלק מהמרצים מספרים כי העברת הכספים היא פשוט מנגנון תמרוץ של האוניברסיטה, המבקשת להגדיל את יכולת המיקוח של טישילר בבואו לשכור מרצים פופולריים שיפתו תלמידים בתוכניות הפרטיות. "הסכום הראשוני הזה יכול להגדיל את שכרם של כמה מרצים פה בעד 75%", חושף חוקר בכיר מאוד בפקולטה לניהול. "אלה יהיו לאו דווקא חוקרים טובים, אלא מרצים פופולריים שטישילר רוצה להשתמש בהם גם בתוכניות הפרטיות, שמהן מגיע הכסף. הוא יודע שהמרצים האלה יכולים בכל רגע לקבל הצעות מפתות מהמרכז הבינתחומי".

העובדה שאותו מרצה הזכיר את המרכז הבינתחומי אינה מקרית. בשנים האחרונות הפכה המכללה מהרצליה לסדין אדום עבור טישלר. "אני לא מבין למה, אבל טישלר רואה את המרכז הבינתחומי כמתחרה הישיר שלו", אומר מרצה המלמד ברקנאטי כבר שנים ארוכות. "זה כבר נהיה כמעט חולני כמה מדברים עליהם בישיבות".

היריבות הזאת כבר אינה מפתיעה כבעבר: המרכז הבינתחומי הוא אמנם מכללה בעלת תנאי קבלה נוחים יחסית, רמת מחקר נמוכה משל אוניברסיטת תל אביב, ושכר לימוד גבוה, אלא שזהו גם מוסד שהעלה את השיווק והפיתוי לרמת אמנות: פרופ' אוריאל רייכמן, מייסד המרכז, השכיל להסיט לא מעט תורמים מאוניברסיטת תל אביב לעבר המוסד, ופינק את התורמים הללו בחברות בהנהלתו: בדירקטוריון המרכז יושבים שמות כמו שרי אריסון, עידן עופר, שלמה נחמה, איציק שרם וליאוניד נבזלין. רייכמן יודע גם לחבק ידוענים ובנים ובנות של, ויצר למרכז תדמית סקסית של מוסד אליטיסטי הנהנה מגאוות יחידה.

צילום: עמית שעל

אוריאל רייכמן. יודע לפנק תורמים ולחבק ידוענים

האליטיזם הזה שוווק גם על ידי רייכמן עצמו, שפתח תוכניות בדיסציפלינות מבוקשות דוגמת מינהל עסקים ומשפטים, ושיווק אותן כתוכניות יוקרתיות המקבילות לאלה בבתי הספר המובילים בארצות הברית. התוכניות הללו עלו פי שלושה ממקבילותיהן באוניברסיטאות, ובכל זאת נמצאו להן קונים בקרב סטודנטים שלא הצליחו להתקבל לאוניברסיטאות המובילות והוריהם יכלו לתמוך בשכר לימוד גבוה.

שכר הלימוד האסטרונומי, כמו גם התרומות הרבות, אפשרו לרייכמן להמשיך לגלגל את מכונת יחסי הציבור: הוא ערך כנסים בינלאומיים, חתם על הסכמי שיתוף פעולה עם בתי ספר מובילים למשפטים ומינהל עסקים, העניק מלגות וגייס חברי סגל קבוע במרץ מעורר השתאות. כאשר פרופ' אהרן ברק פרש מנשיאות בית המשפט העליון, והודיע שהוא הופך להיות חבר סגל בבית הספר למשפטים במרכז הבינתחומי, נפלו לא מעט לסתות. כך קרה גם כשפרופ' יאיר טאומן, אחד המרצים הפופולריים ברקנאטי, הודיע שיהפוך לדקאן בית הספר למינהל עסקים על שם תד אריסון במרכז הבינתחומי.

טאומן אינו היחיד: בשנים האחרונות עברו כמה חברי סגל בכירים מהמשרדים הקטנים ברקנאטי אל משרדים מרווחים יותר במרכז הבינתחומי. האחרון שבהם הוא פרופ' רון שחר, אחד המרצים הפופולריים ברקנאטי ומומחה לשיווק. שחר, שעזב עם שני מרצים נוספים, החליף את טאומן כדקאן אריסון.

אודי אהרוני, מנכ"ל ל.ה.ב. מזרים הכספים ומקרבו של הדקאן

"לבינתחומי יש מחלקת שיווק מופלאה ומרצים טובים, ועל זה הם נשענים", אומר אודי אהרוני. "הם לא שונים ממכללות אחרות בזה שהם גייסו מהאוניברסיטאות מרצים כוכבים ושילמו להם הרבה, אבל הם היחידים שהצליחו למתג את עצמם בצורה יוקרתית. קח לדוגמה את הקריה האקדמית בקריית אונו: גם היא מגייסת הרבה מרצים טובים, אבל עדיין נתפסת כמכללה של חרדים ואתיופים, בעוד שהמרכז הבינתחומי נתפס אחרת לגמרי, אף שהרמה האקדמית שם לא גבוהה משל חלק מהמכללות האחרות".

מאוניברסיטת תל אביב נמסר: "באוניברסיטה פועלות 19 תוכניות חוץ-תקציביות. ההכנסות מתוכניות אלה תומכות בקיום הלימודים הרגילים. הנהלת האוניברסיטה אישרה המלצה של ועדת בדיקה, שבה השתתפו נציגי האוניברסיטה והפקולטה לניהול, להגדיל את תקציב הפקולטה ב-4 מיליון שקל. סכום זה נקבע נוכח הצרכים המיוחדים של הפקולטה".

מנכ"ל ל.ה.ב. אודי אהרוני מסר: "חברת ל.ה.ב מעבירה קורסים למנהלים ורווחיה נועדו לתמיכה בפקולטה לניהול. עמותת ל.ה.ב אינה מקבלת החלטות בנוגע להקצאת הכספים בתוכניות החוץ-תקציביות אלא משמשת כגוף מבצע עבור אוניברסיטת תל אביב. כמו כן, פרופ' טישלר כבר אינו חבר דירקטוריון ל.ה.ב בע"מ בשנה האחרונה, חרף מה שכתוב ברשם החברות".